

C. LES AUXILIAIRES FINAUX མཐའ་རྟོན་ཚིག་གྲོགས། (*mtha' rten tshig grogs*)

On peut distinguer trois types d'auxiliaires :

1. les auxiliaires classiques
2. les auxiliaires littéraires "modernes"
3. les auxiliaires aspectuels finaux de la langue parlée

Les auxiliaires constituent un problème important et particulièrement délicat de la morphosyntaxe verbale tibétaine. En effet ils sont nombreux et se combinent parfois entre eux. De plus, ils ont considérablement varié en fonction des époques, des différents dialectes, mais aussi des genres littéraires et des auteurs. Kesang Gyurmé n'en fait qu'une présentation très succincte, sans en présenter de liste exhaustive. Nous allons rajouter quelques-uns des auxiliaires les plus courants de la langue littéraire ainsi que de la langue parlée. Par ailleurs, nous avons regroupé ici les indications de l'auteur, à l'origine disséminées dans plusieurs chapitres.

1. Les auxiliaires classiques

Ils se subdivisent en deux sous-catégories : ceux qui indiquent un temps donné et ceux qui s'emploient indifféremment quel que soit le temps.

Les auxiliaires différentiatifs et indifférentiatifs indiquant le temps བྱ་བའི་ཚིག་སྟོན་གྲོགས་
 ཀྱིས་དྲུས་སྟོན་པ། (*bya ba'i tshigs grogs kyis dus ston pa*)

Dans la langue classique, les temps des verbes invariables sont marqués par l'adjonction d'auxiliaires, mais il est également possible d'utiliser ces auxiliaires avec des verbes possédant des flexions en fonction des temps. Il y a deux types d'auxiliaires :

a. Les auxiliaires utilisés avec des verbes différentiatifs auxquels s'appliquent les catégories བདག་གཞན་ *BDAG GZHAN*, ainsi que les particules jussives.

བྱ་	བྱེད་	བྱས་ཟེན་	ཞིག་ཅིག་གིས་	དང་
<i>BYA</i> : futur ;	<i>BYED</i> : présent ;	<i>BYAS</i> ou <i>ZIN</i> : passé ;	<i>ZHIG (CIG, SHIG)</i> ou	<i>DANG</i> : impératif.

Pour le futur c'est (le syntème) auxiliaire བར་བྱ་ *PAR BYA*.

Avec le présent c'est (le syntème) auxiliaire བར་བྱེད་ *PAR BYED*.

Avec le passé c'est le (syntème) auxiliaire བར་བྱས་ *PAR BYAS* ou encore ཟེན་ *ZIN*.

De la même façon, pour l'impératif on doit adjoindre les particules jussives ཞིག་ཅིག་གིས་ *ZHIG (CIG, SHIG)* ou དང་ *DANG*.

futur [མ་འོངས་པ་]	présent [ད་ལྟ་བ་]	passé [འདས་པ་]	traduction
● བསྟོན་པར་བྱ། (<i>bstod par bya</i>)	བསྟོན་པར་བྱེད། (<i>bstod par byed</i>)	བསྟོན་པར་བྱས། (བསྟོན་ཟིན།) (<i>bstod par byas, bstod zin</i>)	faire des louanges
● བཀའ་པར་བྱ། (<i>bkan par bya</i>)	བཀའ་པར་བྱེད། (<i>bkan par byed</i>)	བཀའ་པར་བྱས། (བཀའ་ཟིན།) (<i>bkan par byas, bkan zin</i>)	dresser
● སྤེལ་བར་བྱ། (<i>spel bar bya</i>)	སྤེལ་བར་བྱེད། (<i>spel bar byed</i>)	སྤེལ་བར་བྱས། (སྤེལ་ཟིན།) (<i>spel bar byas, spel zin</i>)	augmenter
● བཙེང་བར་བྱ། (<i>bcing bar bya</i>)	འཛིང་བར་བྱེད། (<i>'ching bar byed</i>)	བཙེངས་པར་བྱས། (བཙེངས་ཟིན།) (<i>bcings par byas, bcings zin</i>)	attacher
● བསྐྱབ་པར་བྱ། (<i>bsgrub par bya</i>)	སྐྱབ་པར་བྱེད། (<i>sgrub par byed</i>)	བསྐྱབས་པར་བྱས། (བསྐྱབས་ཟིན།) (<i>bsgrubs par byas, bsgrubs zin</i>)	réaliser
● བཏང་བར་བྱ། (<i>gtang bar bya</i>)	བཏོང་བར་བྱེད། (<i>gtong bar byed</i>)	བཏང་བར་བྱས། (བཏང་ཟིན།) (<i>btang bar byas, btang zin</i>)	envoyer

[སྐྱུལ་ཚིག་] impératif

● ཟོ་ཞིག་ (<i>zo zhig</i>)	mange!	● འོད་ཅིག་ (<i>shod cig</i>)	parle!
● སྐྱབས་ཤིག་ (<i>sgrubs shig</i>)	réalise!	● ཐོངས་དང་ (<i>thongs dang</i>)	envoi!
● སྤེལ་ཞིག་ (<i>spel zhig</i>)	augmente!	● བསྟོན་ཅིག་ (<i>bstod cig</i>)	fais des louanges!
● ཚིངས་ཤིག་ (<i>chings shig</i>)	attache!	● བཀའ་དང་ (<i>bkan dang</i>)	dresses!

Exemples

- །ལུས་ཅན་རྣམས་འཕྲལ་ཡུན་དུ་བདེ་བལ་རེག་པའི་སྐད་དུ་ངས་བྱ་བ་རྣམས་པོ་ཚེ་ཞིག་བརྩམ་པར་བྱའོ།
(*Lus can rnams 'phral yun du bde ba la reg pa'i slad du ngas bya ba rlabs po che zhig brtsam par bya'o* //) (MT)

Afin que les êtres munis de corps puissent accéder au bonheur, dans l'immédiat et à long terme, je vais faire une action de grande bienveillance.

- །འཇམ་པོས་འཇམ་པོ་འཇོམས་བྱེད་ཅིང་། །འཇམ་པོས་རྩུབ་པོའང་འཇོམས་པར་བྱེད། །འཇམ་པོས་ཀྱུར་འགྲུབ་དེ་ཡི་ཕྱིར། །འཇམ་ཉིད་ཚོ་ཞེས་མཁས་རྣམས་སྟེ།

(*'Jam pos 'jam po 'joms byed cing / 'jam pos rtsub po'ang 'joms par byed / 'jam pos kun 'grub de yi phyir / 'jam nyid rno zhes mkhas rnams smra* //) (SLSh)

Par la douceur on charme la douceur, et c'est aussi par la douceur que l'on peut vaincre la violence. Les sages disent : "Avec la douceur on dompte tout, c'est pourquoi on dit que la douceur même est aiguisée".

- །ཉི་བར་འཁོར་བའི་བྲོང་བྱིར་བའི་སྐྱེས་པ་དང་། །བུ་མོ་གཞོན་ཀྱི་མ་གཟམས་ཅད་ལྟ་མོའི་ཕྱིར་ལྷགས་ཏེ་
ལྷོན་གོང་གི་དྲ་བའི་ཕག་ནས་རྩུ་རྩེས་ལྟ་བར་བྱེད་དོ།

(Nye bar 'khor ba'i grong khyer ba'i skyes pa dang / bu mo gzhon nu ma thams cad ltad mo'i phyir lhags te ljon shing gi dra ba'i phag nas zur gyis lta bar byed do //) (ZhZl)

Tous les hommes et les jeunes femmes des environs de la ville partirent pour le spectacle, et ils regardèrent en secret, à travers l'épais treillis des arbres.

- །ཇི་བཞིན་སྤྱིན་ནག་པོ་དྲག་པོའི་རླང་གིས་ཀུན་ནས་གཏོར་བར་བྱས་པ་དེ་བཞིན་དུ་སྤྱོདས་དང་སྤྱོདས་
མཚམས་ཀུན་དུ་སྤོས་གོང་འབྲོལ།

(Ji bzhin sprin nag po drag po'i rlung gis kun nas gtor bar byas pa de bzhin du phyogs dang phyogs mtshams kun tu brots shing 'thor //) (ZhZl)

Tel le vent violent d'un nuage noir qui éparpille tout, (les hommes) s'enfuirent en se dispersant dans toutes les directions.

- །ངས་ཐག་རིང་གི་མཐུ་ལགས་པས་ད་དུང་ཡང་ཞག་བདུན་བསྐྱབ་པར་བྱ་བུས་པས། །(སྤྱི་མས)འོ་ན་སྐྱབ་
གིག་གསུངས།

(Ngas thag ring gi mthu lags pas da dung yang zhag bdun bsgrub par zhu zhus pas / (bla mas) 'o na sgrubs shig gsungs //) (MN)

"Puisqu'il s'agit d'une puissante magie à longue distance, je te prie de (me laisser) méditer encore une semaine", demanda-t-il. Le maître lui dit : "Eh bien ! Méditez !"

- །ཀྱེ་ཡི་སྐྱོམ་ཆེན་དམ་པ་རྒྱུ་གསོན་དང་། །བྱ་བ་གཟམས་ཅད་བརྟགས་ནས་བྱས་ན་བཟང་། །བརྟག་དཔུང་
མེད་པར་བྱས་ན་སྤྱོདས་ནས་འབྲོད།

(Kva ye sgom chen dam pa tshur gson dang / bya ba thams cad brtags nas byas na bzang / brtag dpyad med par byas na phugs nas 'gyod //) (GDz)

O saint anachorète ! Ecoutez (-moi) ! Il est bon d'examiner (la situation) avant d'entreprendre n'importe quelle action. Si on agit sans l'examiner on le regrettera ultérieurement !

b. les auxiliaires utilisés avec les verbes indifférentiatifs

འགྱུར་	'GYUR :	futur,
བྱུར་	GYUR :	passé,
བཞིན་པ་	BZHIN-PA :	présent

Dans ce cas, il convient d'employer des auxiliaires verbaux également indifférentiatifs. Pour le futur, c'est le syntème PAR 'GYUR qui spécifie le temps, pour le présent c'est le syntème BZHIN PA (note p. 89), et pour le passé c'est le syntème PAR GYUR. Parfois, on peut aussi utiliser ces auxiliaires avec des verbes différentiatifs, mais pour le futur, c'est la forme verbale du présent qui est employée.

futur [མ་འོངས་པ་]	présent [ད་ལྟ་བ་]	passé [འདས་པ་]	traduction
verbes indifférentiatifs :			
● འབར་བར་འགྱུར། (<i>'bar bar 'gyur</i>)	འབར་བཞིན་པ། (<i>'bar bzhin pa</i>)	འབར་བར་གྱུར། (<i>'bar bar gyur</i>)	brûler
● རྗེ་བར་འགྱུར། (<i>skye bar 'gyur</i>)	རྗེ་བཞིན་པ། (<i>skye bzhin pa</i>)	རྗེས་པར་གྱུར། (<i>skyes bar gyur</i>)	naître
● འཕེལ་བར་འགྱུར། (<i>'phel bar 'gyur</i>)	འཕེལ་བཞིན་པ། (<i>'phel bzhin pa</i>)	འཕེལ་བར་གྱུར། (<i>'phel bar gyur</i>)	s'accroître
● འགྲུབ་པར་འགྱུར། (<i>'grub par 'gyur</i>)	འགྲུབ་བཞིན་པ། (<i>'grub bzhin pa</i>)	གྲུབ་པར་གྱུར། (<i>grub par gyur</i>)	se réaliser

verbes différentiatifs :

● འཇིང་བར་འགྱུར། (<i>'ching bar 'gyur</i>)	འཇིང་བཞིན་པ། (<i>'ching bzhin pa</i>)	བཅེངས་པར་གྱུར། (<i>'ching par gyur</i>)	lier
● འགོག་པར་འགྱུར། (<i>'gog par 'gyur</i>)	འགོག་བཞིན་པ། (<i>'gog bzhin pa</i>)	བཀག་པར་གྱུར། (<i>bkag par gyur</i>)	se bloquer

Exemples

- །འོང་སྤྱོད་སྤེལ་པར་འདོད་པས་ཀྱང་། །རུང་ཟད་གདོང་རྒྱལ་གཤམ་དགོས་དེ། །ཁྲོན་ཚུ་བཅུས་ན་འཕེལ་འགྱུར་ཞིང་། །བཞག་ན་སྤྲིགས་མས་སྐམ་པར་འགྱུར།

(*Long spyod spel par 'dod pas kyang / cung zad gtong tshul shes dgos te / khron chu bcus na 'phel 'gyur zhing / bzhag na snyigs mas skam par 'gyur II*) (ChShT)

Même si l'on désire augmenter ses richesses, il faut savoir comment les dépenser un peu. Si l'on puise l'eau d'un puits elle augmente, (en revanche) si l'on la laisse (stagner), elle se desséchera dans les impuretés.

- །དེད་སྤྱིའུ་སྤོད་པའི་ནགས་ལ་ཡང་། །ཁྱོད་བྱ་ཚོགས་ཡོངས་དང་ཡོང་བཞིན་ཡོད། །ཤིང་འབྲས་ལ་ཟས་དང་ཟ་བཞིན་ཡོད། །རྒྱ་ར་ཟ་དང་ཕར་ཟ་འདྲ་འདྲ་ཡིན། །སྲུས་སུ་ལ་ཡུས་བྱིད་ཚུ་མེད།

(*Nged spre'u sdod pa'i nags la yang / khyod bya tshogs yongs dang yong bzhin yod / shing 'bras la zas dang za bzhin yod / tshur za dang phar za 'dra 'dra yin / sus su la yus byed rgyu med II*) (BPT)

Vous les oiseaux, vous veniez et continuez à venir dans la forêt où nous, les singes, habitons. Vous mangiez et vous continuez à manger les fruits de (nos) arbres. Vous mangez de notre côté, nous mangeons du vôtre. Ni l'un ni l'autre n'a rien à se reprocher.

- །དེ་ནས་ཡིད་འོངས་མ་འཁོར་དང་བཅས་ཟིམ་གྱིས་གྲུལ་ལམ་དུ་ཞུགས་དེ་སོང་སོང་བ་ལས་སྤང་བ་འབྲུམ་ལྡན་དུ་མི་ཟིང་བར་འགྱོར་བར་གྱུར་དོ།

(*De nas Yid 'ongs ma 'khor dang bcas rim gyis shul lam du zhugs te song song ba las sNang ba 'Bum ldan du mi ring bar 'byor bar gyur to II*) (ZhZl)

Ensuite, *Yid-'ongs-ma* et sa cour se mirent doucement en route et s'acheminant vers *sNang-ba 'Bum-ldan* y arrivèrent avant longtemps.

- །ལྷོ་རྫོ་བའི་མཁས་པ་དེས་ནི་བློ་བཟང་ཚུལ་ལ་མཁས་པའི་མཐུས། །སློབས་གུགས་ཆེན་པོ་དང་ལྷན་པ་རྣམས་
གྲང་བླན་ལྟར་དུ་བཀོལ་བར་གྱུར།

(*Blo rno ba'i mkhas pa des ni thabs tshul la mkhas pa'i mthus / stobs shugs chen po dang ldan pa rnams kyang bran ltar du bkol bar gyur //*) (GL)

Par le pouvoir de ses méthodes intelligentes, ce sage à l'esprit aiguisé a réduit à l'esclavage même les puissants (de ce monde).

Les autres auxiliaires (ou copules) fréquents en langue classique :

- ཡིན་ (yin) être
- ལགས་ (lags) être (hon.)
- ཡོད། འདུག་ (yod, 'dug) existence, avoir
- བྱུང་ (byung) obtenir, survenir (passé)
- གདའ་ (gda') existence, avoir (hon.)
- མཚིས་ (mchis) existence, avoir (hon.)
- གནང་ (gnang) donner, permettre (hon.)
- སྣང་ (snang) apparaître
- འཚའ་ (འཚས་) ('cha') (passé bcas) établir, préparer
- བགྱིད་ (གྱིས་) (bgyid) (imp. gyis) faire (hon.)
- མངོད་ (མངོད་) (mdzad) (imp. mdzod) faire (hon.)

NB Ces différents verbes auxiliaires peuvent également fonctionner comme copules.

Exemples

- །སྤྱི་མ་རྣམས་ལ་ཆེན་པོས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་ཡིན་ཅེས་པར་འདུག་སྟུམ་པའི་ཅེས་ཤེས་སྟེ། །ཐོ་རངས་ཁ་
དགའ་བའི་ཉམས་རྩོམ་རྩེ་རྩེ་ལྷུ་ལེ་མན་ཇལ་འདི་སྤྱི་མ་ལ་ཕུལ་བར་གདའ།

(*Bla ma Nā ro pa chen pos byin gyis brlabs pa yin nges par 'dug snyam pa'i nges shes skyes / tho rangs kha dga' ba'i nyams rdo rje'i glu'i mandal 'di bla ma la phul bar gda' //*) (MLoN)

Une certitude profonde naquit en moi, et je pensai : "C'est sûrement parce que le grand lama Nāropa a donné sa bénédiction". A l'aube, je lui offris le *maṅḍala* du *Chant du vajra*, avec un sentiment d'allégresse.

- །རྩི་རྣམས་ལ་ཆེན་པོ་དེས་དགེ་ཚུལ་ཤེས་རབ་སེང་གི་གཅིག་ཕུ་ལ་མན་ངག་ཅིག་གནང་གིན་འདུག་པས་མ་
འོང་གསུང་བའི་ཕུག་བདའ་ཅིག་བྱུང་བས། །དེ་མ་བོལ་བར་ཕུག་འཚལ་ཞིང་བསྟན། །ཚོས་ཐོན་པ་དང་བྱུང་དུ་
ཕྱིན། །བྱིན་སློབས་ལྷུས་པས། །ཚོས་ཐོབ་བམ་གསུང། །ཐོབ་ལགས་ལྷུས་པས། །ཁོང་ང་ལ་གཤེ་ཞིང་མི་འདུག་
གམ་གསུང། །བྲོ་ཁོ་གསུང་གིན་གདའ་ལྷུས་པས། །རྩི་སྟན་གསུང་གིན་འདུག་གསུང། །གསུང་ཚུལ་ལྷུས་པས་
།དེ་ཁོ་རང་ཡིན་མོད།

(*rJe Nā ro pa chen po des dge tshul shes rab seng ge gcig pu la man gnag cig gnang gin 'dug pas ma 'ong gsung ba'i phyag brda' cig byung bas / De ma grol bar phyag 'tshal zhing bsdad / chos thon pa dang drung du phyin / byin rlabs zhus pas / chos thob bam gsung / thob lags zhus pas / khong nga la gshe zhing mi 'dug gam gsung / bre mo gsung gin gda' zhus pas / ji skad gsung gin 'dug gsung / gsung tshul zhus pas / De kho rang yin mod //*) (MLoN)

Alors que le grand seigneur Nāropa était en train de donner des instructions au moine Shes-rab Seng-ge, et à lui seul, je reçus un message m'indiquant de ne pas venir. Et jusqu'à l'achèvement (des instructions) je restai à me prosterner. Dès la sortie de l'enseignement, j'allai le voir. Je lui demandai sa bénédiction, et il me répondit : "As-tu obtenu des enseignements ?" "J'en ai obtenu", lui répondis-je. "Est-ce qu'il m'a critiqué ?" "Il a plaisanté", lui répondis-je. "Mais qu'est-ce qu'il dit ?" demanda-t-il. Je lui ai expliqué. Et Nāropa dit : "C'est lui, ce n'est pas moi !..."

- །ནུ་རོ་པའི་གསུང་ནས་གསང་འདུས་ཡིད་ཆེས་པར་ཐོབ་བམ་གསུངས་པ་དང་། །གསང་འདུས་ཡིད་ཆེས་པར་ཐོབ་ལགས།

(*Nā ro pa'i gsung nas gSang 'dus yid ches par thob bam gsungs pa dang / gSang 'dus yid ches par thob lags //*) (MLoN)

Nāropa me demanda : "As-tu acquis confiance en Guhyasamaja ?" Je lui répondis : "Je l'ai obtenue".

- །དབང་བསྐྱར་རྣམས་རྗོགས་པར་མཛད་ཅིང་། །གསང་མཚན་སྲུགས་ཀྱི་རྗེ་རྟོ་བཏགས།

(*dBang bskur rnams rdzogs par mdzad cing / gsang mtshan Thugs kyi rDo rjer btags //*) (MLoN)

Il (le maître) acheva complètement les initiations et lui donna le nom secret de Thugs-kyi rDo-rje.

- །འདི་ཁྱོད་ཀྱིས་བྱས་པ་ཡིན་སྐྱེས་པས། །མ་བྱས་ཟེས།

(*'Di khyod kyis byas pa yin smras pas / ma byas zer //*) (MLoN)

"Vous avez fait ça", dit-il. "Je ne l'ai pas fait", dit-il.

- །ལན་འདེབས་རྒྱུ་མ་བྱུང་བས།

(*Lan 'debs rgyu ma byung bas //*) (MLoN)

Comme il ne trouvait pas de réponse (à donner)...

- །དུག་མཚོའི་གླིང་ན་དཔལ་ཞི་བ་བཟང་པོ་ཞེས་བྱ་བ། །མ་རྒྱུད་ཀྱི་བདག་པོ་ཅེག་བཞུགས་ཤིང་ཡོད་པས།

(*Dug mtsho'i gling na dPal Zhi ba bZang po zhes bya ba / ma rgyud kyi bdag po cig bzhugs shing yod pas //*) (MLoN)

Dans l'île de *Dug-mtsho'i-gling*, demeurait le maître des Tantras-mères, nommé le glorieux *Zhi-ba bZang-po*...

- །མཁའ་འགྲོ་མས་ལུང་བསྐྱན་གསུངས་པ་ལ། །ནལ་འབྱོར་བྱང་རྒྱུ་འདྲི་བཞོལ་བྱིད། །སློབ་དཔོན་པདྨའི་སྤྱལ་པ་ལགས། །ལྷ་སྲིན་དམ་ལ་འདོགས་པའི་ཆེ། །མི་རུ་སྤྱལ་ནས་བསྐྱན་པ་བསྐྱུང་། །ཁྱིད་ཀྱི་རྒྱུད་པ་གསུམ་དུ་ཡོང་། །དེས་སངས་རྒྱས་བསྐྱན་པ་འཛིན་པར་སྐྱེང་། །སྤྱོད་པའི་རྒྱལ་མཚན་བྱིད་པར་སྐྱེང་། །བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཁམས་བདག་པོ་བྱིད།

(*mKha' 'gro mas lung bstan gsungs pa la / rnal 'byor byang chub 'dre bkol khyed / slob dpon Padma'i sprul pa lags / lha srin dam la 'dogs pa'i tshel / mi ru sprul nas bstan pa bsrung / khyed kyi rgyud pa gsum du yong / des Sangs rgyas bstan pa 'dzin par snang / sgrub pa'i rgyal mtshan byed par snang / Bod kyi rgyal khams bdag po byed //*) (LPS)

D'après la prophétie des *dākinīs*, toi yogi, dompteur des démons, tu es l'émanation du maître *Padma (sambhava)*. Lorsque tu liais les dieux et les démons par le serment, tu t'es transformé en homme, et as maintenu le Dharma. Ta lignée (du clan *rLangs*) sera triple, et (les trois) apparaîtront comme détenteurs du Bouddha-dharma. Ils apparaîtront comme des étendards de la pratique (de méditation). Ils seront les maîtres du royaume du Tibet.